

Mateřská dovolená a vše co s tím souvisí ve mzdové účtárně

Ing. Růžena Klímová

Na mateřskou a rodičovskou dovolenou, peněžitou pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek je stále mnoho dotazů. Připravili jsme proto stručný přehled, doplněný praktickými příklady, jak správně ve mzdové účtárně postupovat. V dokončení v příštím čísle PSK se zaměříme na rodičovskou dovolenou, mateřskou a rodičovskou dovolenou při převzetí dítěte, na zástup za zaměstnankyni na mateřské a rodičovské dovolené, návrat do zaměstnání a na dovolenou u žen na mateřské a rodičovské dovolené.

V souladu s § 195 zákoníku práce je zaměstnavatel povinen poskytnout **mateřskou dovolenou** v souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě po dobu 28 týdnů. Porodila-li žena zároveň dvě nebo více dětí, přísluší jí mateřská dovolená po dobu 37 týdnů.

Žena nastupuje mateřskou dovolenou zpravidla od počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu, nejdříve však od počátku 8. týdne před tímto dnem. Vyčerpá-li zaměstnankyně z mateřské dovolené před porodem méně než 6 týdnů, protože porod nastal dříve, než určil lékař, přísluší mateřská dovolená ode dne jejího nástupu až do uplynutí doby 28 týdnů, respektive 37 týdnů.

Vyčerpá-li však zaměstnankyně z mateřské dovolené před porodem méně než 6 týdnů z jiného důvodu, například proto, že chodí do práce, aby jí neušel vysoký výdělek, poskytne se jí mateřská dovolená ode dne porodu jen do uplynutí 22 týdnů, popřípadě 31 týdnů, jde-li o zaměstnankyni, která porodila zároveň dvě nebo více dětí.

Jestliže se dítě narodilo mrtvé, přísluší zaměstnankyni mateřská dovolená po dobu 14 týdnů. Mateřská dovolená v souvislosti s porodem nesmí být nikdy kratší než 14 týdnů a nemůže v žádném případě skončit, ani být přerušena (§ 198 odst. 2) před uplynutím 6 týdnů ode dne porodu.

Peněžitá pomoc v mateřství

Podmínky nároku na peněžitou pomoc v mateřství (dále jen „PPM“) upravuje v § 32 až § 38 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů (uvádíme výkladové znění vybraných odstavců):

(1) Nárok na peněžitou pomoc v mateřství má:

- a) pojištěnka, která porodila dítě; před porodem má v době nejdříve od počátku osmého týdne před očekávaným dnem porodu nárok na PPM těhotná pojištěnka,
- b) pojištěnec, pokud převzal dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu (§ 38),
- c) pojištěnec, který pečuje o dítě, jehož matka zemřela,
- d) pojištěnec, který o dítě pečuje a je otcem dítěte nebo manželem ženy, která dítě porodila, pokud matka dítěte nemůže nebo nesmí o dítě pečovat pro závažné dlouhodobé onemocnění, pro které byla uznána dočasně práce neschopnou [§ 57 odst. 1 písm. e)], a nemá nárok na výplatu PPM [§ 36 odst. 1 písm. c)],

Ing. Růžena Klímová je odbornicí na mzdovou problematiku

- e) pojištěnec, který pečuje o dítě a je otcem dítěte nebo manželem ženy, která dítě porodila, pokud s matkou dítěte **uzavřel písemnou dohodu**, že bude pečovat o dítě; tuto dohodu lze uzavřít s účinkem na dobu nejdříve od počátku sedmého týdne po porodu dítěte.

(2) Podmínkou nároku na PPM je účast pojištěnce na pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní v posledních dvou letech **přede dnem nástupu na PPM** (tzv. čekací doba). Je-li uplatňován nárok na PPM z více pojištění, musí být tato podmínka účasti na pojištění splněna v každém z těchto pojištění.

Příklad:

Pojištěnka je těhotná a nastupuje na PPM 6 týdnů před očekávaným dnem porodu, kterým je 1. 6. 2011. Pojištěnka však neplní tzv. čekací dobu přede dnem nástupu na PPM a k tomuto dni jí chybí jen 60 dnů. Dítě se narodí 1. 7. 2011. Otec dítěte je dlouhodobě zaměstnán a s manželkou uzavřou písemnou dohodu o převzetí dítěte do péče k počátku sedmého týdne věku dítěte – k 12. 8. 2011, protože on tzv. čekací dobu plní. Po jednom kalendářním dni péče o dítě opět předá péči manželce na základě písemné dohody, která k tomuto dni (k 13. 8. 2011) již čekací dobu plní.

Otcí dítěte bude poskytnuta PPM za jeden kalendářní den z jeho pojištění, matce dítěte bude poskytnuta PPM za další dny až do vyčerpání podpůrčí doby z jejího pojištění.

(3) Podmínkou nároku na PPM osoby samostatně výdělečně činné je kromě splnění podmínky účasti na pojištění účast na pojištění jako osoby samostatně výdělečně činné po dobu alespoň 180 kalendářních dnů v posledním roce přede dnem počátku podpůrčí doby pro PPM.

(4) Do doby účasti na pojištění pro nárok na PPM se započítává též:

- a) doba studia na střední, vyšší odborné nebo vysoké škole nebo na konzervatoři považovaná za soustavnou přípravu na budoucí povolání pro účely důchodového pojištění, jestliže počátek šestého týdne před očekávaným dnem porodu případně do období 270 dnů ode dne úspěšného ukončení studia nebo k převzetí dítěte do péče došlo v období 270 dnů ode dne úspěšného ukončení studia,
- b) doba pobírání invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, pokud byl tento důchod odňat a po odnětí tohoto důchodu vznikla, popřípadě dále trvala pojištěná činnost,
- c) doba přerušení pojištění (§ 10 odst. 9);

doby náhradní se započítávají v rozsahu, v jakém se nekryjí s pojištěnou činností.

Podpůrčí doba u PPM činí:

- a) 28 týdnů u pojištěnky, která dítě porodila,
- b) 37 týdnů u pojištěnky, která porodila zároveň dvě nebo více dětí, přičemž po uplynutí 28 týdnů podpůrčí doby peněžitá pomoc v mateřství náleží, jen jestliže pojištěnka dále pečuje alespoň o dvě z těchto dětí,
- c) 22 týdnů u pojištěnce uvedeného v § 32 odst. 1 písm. b) až e),
- d) 31 týdnů u pojištěnce, který z důvodu uvedeného v § 32 odst. 1 písm. b) až e), pečuje-li zároveň o dvě nebo více dětí, přičemž po uplynutí 22 týdnů podpůrčí doby peněžitá pomoc v mateřství náleží, jen jestliže pojištěnec dále pečuje alespoň o dvě z těchto dětí.

Výpočet peněžité pomoci v mateřství

Denní vyměřovací základ se pro výpočet PPM a vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství upraví tak, že se do částky první redukční hranice započte 100 %, z částky nad první redukční hranici do druhé redukční hranice se započítá 60 %, z částky nad druhou redukční hranici do třetí redukční hranice se započte 30 % a k částce nad třetí redukční hranici se nepřihlíží.

Redukovaný **denní** vyměřovací základ se zaokrouhlí na celé koruny nahoru.

Pro rok 2011 platí tyto redukční hranice:

- první redukční hranice činí 825 Kč,
- druhá redukční hranice činí 1 237 Kč,
- třetí redukční hranice činí 2 474 Kč.

Výše PPM za kalendářní den činí 70 % denního redukovaného vyměřovacího základu.

Pro PPM činí maximální denní vyměřovací základ **1 444 Kč**.

Maximální denní dávka při sazbě 70 % může činit nejvýše **1 011 Kč za kalendářní den**.

Dočasná pracovní neschopnost v souvislosti s porodem

Mezi časté dotazy týkající se nároku na peněžitou pomoc v mateřství patří splnění podmínky tzv. čekací doby a řešení situace, není-li čekací doba splněna.

Jak je výše uvedeno, jde o podmínku stanovenou v § 32 odst. 2 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, kterou se stanoví, že účast pojištěnce na nemocenském pojištění musí trvat alespoň 270 kalendářních dnů v posledních dvou letech přede dnem nástupu na PPM. Nástup na PPM si volí pojištěnka sama v době 6 až 8 týdnů před očekávaným dnem porodu.

Není-li splněna čekací doba, nelze přiznat peněžitou pomoc v mateřství. Pojištěnce však vzniká nárok na nemocenské v souvislosti s porodem.

Příklad:

Žena, která nebyla zaměstnána, nastoupila do nového zaměstnání v srpnu 2010. Pracovní poměr byl uzavřen na dobu určitou do 31. 12. 2010. Z důvodu rizikového těhotenství byla uznána práce neschopnou od 20. 11. 2010. Nemoc trvá a může trvat až do počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu. Představme si, že počátek šestého týdne před očekávaným dnem porodu připadne na 2. 5. 2011. Lékař musí ukončit dočasnou pracovní neschopnost, je-li důvodem pracovní neschopnosti těhotenství, 6 týdnů před očekávaným dnem porodu, tedy v našem případě k 1. 5. 2011.

*Od 2. 5. 2011 by žena měla nastoupit na PPM, kdyby splnila tzv. čekací dobu. Protože ji však nespĺnila, tzn. že před dnem nástupu na PPM jí pojištění netrvá alespoň 270 kalendářních dnů v posledních dvou letech, **je lékař povinen rozhodnout o vzniku dočasné pracovní neschopnosti v souladu s § 57 odst. 1 písm. f) zákona č. 187/2006 Sb. od počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu, a to na základě potvrzení orgánu nemocenského pojištění, že pojištěnka nemá nárok na PPM z žádné pojištěné činnosti. Tuto dočasnou pracovní neschopnost ukončí lékař podle § 59 odst. 1 písm. h) zákona č. 187/2006 Sb. uplynutím šestého týdne po porodu, pokud není pojištěnka nadále dočasně práce neschopna z jiných důvodů.***

Vzhledem k tomu, že první DPN z důvodu těhotenství skončí jeden kalendářní den (1. 5. 2011) a od 2. 5. 2011 je vystavena nová DPN v souvislosti s porodem, posuzuje se tato skutečnost jako pokračování pracovní neschopnosti.

V případě, že by byl mezi skončením první DPN a vznikem nové DPN alespoň jediný volný kalendářní den, nárok na nemocenské v souvislosti s porodem by pojištěnce nevznikl, protože pojištěná činnost již netrvá (skončila 31. 12. 2010) a ochranná lhůta pro nemoc činí nejvýše 7 kalendářních dnů po skončení pojištěné činnosti.

Po ukončení dočasné pracovní neschopnosti, která se poskytuje v souvislosti s porodem, má osoba pečující o dítě nárok na rodičovský příspěvek podle § 30 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, případně ode dne porodu **též na doplatek do výše rodičovského příspěvku**, pokud je dávka nemocenského menší, než je výše rodičovského příspěvku. Jako nárok na nemocenské se posuzuje i nárok na náhradu mzdy při dočasné pracovní neschopnosti v době prvních 21 kalendářních dnů dočasné pracovní neschopnosti.

Je třeba poznamenat, že splnění doby pojištění v délce alespoň 270 kalendářních dnů v posledních dvou letech přede dnem nástupu na PPM zjišťuje zaměstnavatel, a to i v případě, že pojištěnec takovou dobu u zaměstnavatele zaměstnán nebyl.

Zde je nutné postupovat v souladu s § 42 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, kde je uvedeno, že **zaměstnavatel je povinen vydat** svému zaměstnanci, popřípadě zaměstnanci, jehož zaměstnání skončilo, na jeho žádost **potvrzení o době trvání zaměstnání v kalendářním roce, po kterou byl nemocensky nebo jen důchodově pojištěn**. Toto potvrzení je zaměstnavatel povinen vydat též okresní správě sociálního zabezpečení na její žádost. Potvrzení je povinen vydat do 8 dnů od obdržení žádosti.

Příklad:

Studentka ukončila řádně studium na střední škole dne 30. 6. 2011. Dne 2. 9. 2011 nastoupí do zaměstnání, které zakládá účast na nemocenském pojištění. Na PPM nastoupí 6 týdnů před očekávaným dnem porodu dne 30. 1. 2012.

Zaměstnankyni vznikne nárok na PPM, ačkoliv zaměstnání netrvalo 270 dnů, kdy byla účastna nemocenského pojištění (doba od 2. 9. 2011 do 29. 1. 2012), protože jako náhradní doba se započte i doba úspěšného studia v roce 2010 a 2011, neboť ode dne úspěšného ukončení studia do 6. týdne před očekávaným dnem porodu neuplynulo ještě 270 dnů (tedy doba od 30. 6. 2011 do 30. 1. 2012).

V případě, že pojištěnka nesplní tzv. čekací dobu, nárok na PPM nevznikne, ale bude mít nárok na dočasnou pracovní neschopnost v souvislosti s porodem od počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu až do konce 6. týdne po porodu, pokud nebude z jiných důvodů práce neschopná.

V souvislosti s nárokem na dávky nemocenského pojištění bychom ještě upozornili na to, že v době čerpání rodičovské dovolené nemá pojištěnka nárok na náhradu mzdy při dočasné pracovní neschopnosti, ani na nemocenskou. Jde o dobu přerušného nemocenského pojištění podle § 10 zákona č. 187/2006 Sb. V době přerušného pojištění však vzniká nárok na PPM.

Příklad:

Žena, která porodila dítě dne 3. 4. 2011, čerpá rodičovskou dovolenou do tří let věku dítěte. Opakovaně otěhotní v květnu 2012 a průběh jejího těhotenství bude rizikový. I když bude vystavena dočasná pracovní neschopnost například od 4. 5. 2012, nemá nárok na náhradu mzdy, ani na nemocenské. Zaměstnavatel však vyhoví její písemné žádosti o změnu trvání rodičovské dovolené jen do 13 měsíců věku dítěte, tj. do 3. 5. 2012. Od 4. 5. 2012 jí vznikne nárok na náhradu mzdy při dočasné pracovní neschopnosti a od 22. dne trvání DPN nárok na nemocenské.

Na PPM však musí nastoupit nejpozději počátkem 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Předpokládejme, že 6 týdnů před očekávaným dnem porodu je 10. 12. 2012. Lékař ukončí DPN dne 9. 12. 2012 a od 10. 12. 2012 vzniká nárok na PPM.

V případě, že zaměstnavatel nepřistoupí na změnu v délce čerpání rodičovské dovolené, nárok na nemocenské nevzniká a vznikne nárok na PPM v době 8. až 6. týdne před očekávaným dnem porodu.

Ustanovení § 14 odst. 3 zákona č. 187/2006 Sb.

V případě, že žena v době rodičovské dovolené nastupuje na další PPM, pak má zaměstnavatel zákonnou povinnost zjistit, zda žena v této době nevstoupila do jiného zaměstnání, které založilo účast na nemocenském pojištění. Pokud toto další zaměstnání uzavřené na dobu pracovního volna v prvním zaměstnání, ve kterém koná práci místo práce v prvním zaměstnání, trvá, a ke vzniku sociální události došlo za trvání tohoto dalšího zaměstnání, náleží dávky jen z tohoto dalšího zaměstnání.

Zaměstnankyně předkládá zaměstnavateli čestné prohlášení, že do takového zaměstnání nevstoupila nebo že ho ukončila alespoň dnem předcházejícím dni nástupu na další PPM.

Příklad:

Žena má uzavřen pracovní poměr od roku 2000 s výkonem práce účetní na dobu neurčitou. V roce 2009 čerpala mateřskou dovolenou (denní neredukovaný VZ činil 850 Kč), pak čerpala rodičovskou dovolenou. Dítě dosáhne věku tří let dne 10. září roku 2012. Od 1. 10. 2010 uzavřela s jiným zaměstnavatelem dohodu o pracovní činnosti na operátora skladování s příjmem 2 500 Kč měsíčně (denní neredukovaný VZ činí 95 Kč) a tuto činnost vykonává do nástupu na další PPM, na kterou nastupuje v březnu 2011.

Vzhledem k tomu, že práce na dohodu o pracovní činnosti je vykonávána v době, kdy žena nemá žádný příjem z pracovního poměru, jde v rámci DPČ o výkon práce namísto práce v pracovním poměru a nárok na PPM vzniká pouze v rámci činnosti, která je vykonávána, tedy pouze v rámci DPČ. Protože nevykonávala činnosti souběžně, nevzniká jí nárok z každého pojistného poměru, ale pouze z toho, který je vykonáván do doby nástupu na PPM. Nelze postupovat podle § 19 odst. 4 a pro výpočet nové PPM použít DVZ zjištěný při předchozí PPM.

Pro zaměstnankyni bude výhodnější ukončit DPČ před nástupem na PPM, aby měla nárok na PPM jen ze zaměstnání, které má uzavřené na dobu neurčitou. Ze zaměstnání konaného „namísto“ jiného zaměstnání neplyne ochranná lhůta. Pokud zaměstnání vykonávané namísto původního zaměstnání neukončí, vznikne nárok z tohoto dalšího zaměstnání (DVZ pouze 95 Kč).

VZOR

Prohlášení zaměstnankyně, která uplatňuje nárok na PPM v době, kdy je na rodičovské dovolené nebo má poskytnuté pracovní volno bez náhrady příjmu:

Prohlašuji, že já uplatňuji nárok na PPM v době, kdy jsem na rodičovské dovolené nebo mám poskytnuté pracovní volno bez náhrady příjmu, a v době rodičovské dovolené nebo v době neplaceného volna jsem nevykonávala jiné zaměstnání, které založilo účast na nemocenském pojištění.

Prohlašuji, že zaměstnání vykonávané namísto původního zaměstnání jsem ukončila dne

Dne

Podpis

Odůvodnění:

Podle odst. 3 § 14 zákona č. 187/2006 Sb. platí, že pokud zaměstnanec za trvání zaměstnání vstoupí do dalšího pojištěného zaměstnání, ve kterém koná práci místo práce v prvním zaměstnání, nikoliv souběžně s ním, a ke vzniku sociální události došlo za trvání tohoto dalšího zaměstnání, náleží PPM jen z tohoto dalšího zaměstnání.

Rodičovský příspěvek

Rodičovský příspěvek je upraven v § 30 až § 32 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, má nárok na rodičovský příspěvek. Není podstatné, zda je rodič výdělečně činný.

Nárok na rodičovský příspěvek **ve zvýšené výměře ve výši 11 400 Kč** měsíčně náleží rodiči až **do dvou let věku dítěte, jestliže jsou splněny tyto podmínky:**

1. rodiči vznikl nárok na PPM ve výši nejméně 380 Kč za kalendářní den a
2. rodič nejpozději do konce druhého kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž dítě dosáhlo 22 týdnů života nebo 31 týdnů života, narodily-li se zároveň dvě nebo více dětí, zvolil variantu pobírání rodičovského příspěvku do dvou let věku dítěte.

Pro nárok na rodičovský příspěvek **do věku tří let dítěte ve výši 7 600 Kč** měsíčně:

1. rodiči vznikl nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské poskytnuté v souvislosti s porodem a
2. rodič nejpozději do konce kalendářního měsíce, v němž dítě dosáhlo devíti měsíců věku, zvolil variantu pobírání rodičovského příspěvku do tří let věku dítěte.

Pro nárok na rodičovský příspěvek **do věku čtyř let dítěte** nejsou stanoveny žádné podmínky. Rodičovský příspěvek se poskytuje do devíti měsíců věku tohoto dítěte v základní výměře (7 600 Kč měsíčně) a od kalendářního měsíce, následujícího po kalendářním měsíci, v němž dítě dosáhlo devíti měsíců, do čtyř let věku tohoto dítěte ve snížené výměře (3 800 Kč).

Dokončení příště: *rodičovská dovolená, mateřská a rodičovská dovolená při převzetí dítěte, zástup za zaměstnankyni na mateřské a rodičovské dovolené, návrat do zaměstnání po ukončení mateřské a rodičovské dovolené a dovolená u žen na mateřské a rodičovské dovolené.*